

Aedificatum a. d. MCMIX

historie bohnické psychiatrie v letech 1909–2009

Jan Pomykacz

Psychiatrická lékárna Bohnice – ústavní lékárna

Prakt. lékáren. 2011; 7(4): 195–196

Rozhodnutí vybudovat léčebnu pro choromyslné padlo na zasedání zemského výboru dne 12. listopadu 1903. Projekt na novou nemocnici byl pojat tak velkoryse, že dodnes zůstává psychiatrická léčebna v Bohnicích nejvýznamnějším ústavem svého druhu v České republice.

Zemský výbor na zmíněném zasedání rozhodl o zakoupení pozemku bývalého bohnického statku o výměře více než 300 hektarů, ležícího na náhorní rovině pravého vltavského břehu nad Trójou. Hned zjara následujícího roku byla vypsaná soutěž na architektonické řešení moderní léčebny pro choromyslné. Dne 20. prosince 1904 pak byla soutěž vyhodnocena. Ze třinácti došlých návrhů byl vybrán projekt královského zemského vrchního inženýra **Václava Hellera** a stavitele a architekta **Jana Evangelisty Reporty**, který obsadil první místo, a architekta **Václava Roštlapila**, který se umístil na druhém místě.

Se základními stavebními pracemi se započalo roku 1905 a v srpnu 1906 začala výstavba Pavilonu pro klidné nemocné a vily pro personál. První etapa byla dokončená ještě do vlnutí světové války, a to v roce 1912. V té době stálo v bohnickém areálu již dvacet osm pavilonů pro pacienty, obytné vily, administrativní budovy, čerpací stanice a další objekty technického zázemí. Tento celek uprostřed krásné přírody se řadil ke špičkovým světovým ústavům podobného zaměření.

Potřeba operativního rozhodování při řešení problémů spojených s provozem ústavu vedla zemský výbor k usnesení ze dne **28. dubna 1909**, kterým prohlásil kolonii pražského ústavu za samostatný ústav s titulem **Královský zemský ústav pro choromyslné v Bohnicích**. Jeho prvním ředitelem se stal **MUDr. Jan Hraše**.

Během války jen zvolna pokračovala výstavba ústavního **kostela sv. Václava**, navrženého také architektem **Václavem Roštlapilem** (v roce 1911), avšak k jeho vysvěcení došlo až mnohem později. Mezi oběma válkami pak vyrostlo za plotem areálu na ploše 64 hektarů více než sto budov, mezi nimiž nechybělo od června roku 1932 ani ústavní divadlo. Součástí areálu vedle kostela sv. Václava se sochařskou výzdobou **Celestina Kloučka a Františka Hergesella** ml. byla i honosná administrativní budova s konferenčním sálem

a velkou knihovnou. Hospodářské zázemí tvořily pavilony kuchyně, prádelny, kotelny, dílen a garáže. Nechyběla zde ani **vlastní lékárna**, vodárna a čistička odpadních vod. K vybavení ústavu patřily tenisové kurty a kulečnickové sály, které mohli využívat klienti sanatoria, jež se vyznačovalo větším komfortem pro pacienty I. a II. třídy.

Ústav měl na západ od areálu dokonce i vlastní hřbitov se 4 100 hrobovými místy.

Velkorysý počet pavilonů umožňoval na tu dobu výjimečnou diferenciaci nemocných. Mohl dělit pavilony pro nemocné klidné, méně klidné a neklidné, pro nemocné upoutané na lůžko, pro znečišťující se, případně postižené navíc tuberkulózou nebo infekční chorobou. Pavilon zvaný „zločinák“ byl určen ke zkoumání duševního stavu pachatelů nejzávažnějších trestních činů před zahájením trestního řízení. V této etapě byl ústav projektován na 1774 lůžek.

Velká rozloha areálu se však mohla bohnické nemocnici vymstít – a také se jí za totalitních režimů vymstila. Za nacistické okupace zůstala jediným zařízením tohoto druhu v celém protektorátu a kromě toho byly tři pavilony v ústavu zabrány tuberkulózním oddělením nemocnice Na Bulovce, do dalších dvou pavilonů byl přemístěn Výmolův ústav pro hluchoněmé z Prahy-Radlic.

Od 1. července **1947** zmizelo z názvu léčebny historické označení „pro choromyslné“ a vznikl jeho nový název **Zemský ústav pro duševně a nervově choré v Praze VIII-Bohnicích**. V dů-

sledku politických změn v únoru 1948 došlo ke správní změně zemského zřízení na krajské a bohnický ústav byl převzat do správy hlavního města Prahy a přímo podřízen jejímu zdravotnickému odboru. Na podkladě zákona o zestátnění léčebných a ošetrovacích ústavů a o organizaci státní správy bylo zrušeno také zemské sanatorium, součást ústavu od roku 1924. Bohnický ústav dostal nový oficiální název **Státní léčebna psychiatrická v Praze 8-Bohnicích**. V roce 1949 byla léčebna jedním z největších ústavů svého druhu v Česko-slovenské republice. Tvořilo ji 36 léčebných pavilonů, 44 obytných budov, 46 budov pro pomocné zdravotnické, provozní a technické účely, zahradnictví a zelinářství o rozloze sedm hektarů a již zmíněný vlastní hřbitov. Celkem obhospodařovala 80 hektarů pozemků. Kromě toho bylo v provozu 27 dílen a provozoven, díky kterým byla v určitém smyslu soběstačná.

Tento velký a prosperující areál byl trnem v oku i komunistům. Rozhodnutím předsednictva vlády ČSR z 19. prosince 1950 byla léčebna určena k likvidaci a její areál měl sloužit jako kasárna protivzdušné obrany státu. Plán likvidace předpokládal odsun nemocných do léčeben, kam patřili podle tzv. domovského práva. Nemocní patřící do Prahy měli být přemístěni do náhradních prostor, pro které byly vytipovány objekty v Terezíně, uvolněné po bývalém internačním táboře občanů židovské národnosti, případně areál bývalého kláštera v Rajhradě u Brna.

Obrázek 1. Plán léčebny před stavbou z roku 1905

Obrázek 2. Přízemí úplně vpravo – okna stoleté ústavní lékárny**BUDOVA ADMINISTRAČNÍ**

Počátkem roku 1951 byl tedy zastaven příjem nemocných a jako spádová oblast pro Prahu byla určena psychiatrická léčebna v Kosmonosech. Ta však byla záhy přeplněna a ukázala se nezbytnost zachovat psychiatrickou péči v Bohnicích. Nakonec bylo rozhodnuto, že v Bohnicích bude ponecháno 1 000 lůžek v 17 pavilonech, z toho 8 v bývalém sanatoriu s malou lůžkovou kapacitou a přijímat se budou výhradně pacienti z Prahy, kromě nemocných z druhého obvodu, pro které byla určena psychiatrická klinika v Kateřinkách. Spolu s pacienty musel odejít též odpovídající počet zdravotnických, případně technických zaměstnanců, přičemž jejich rodiny zůstaly nadále bydlet v Bohnicích.

V části léčebny odstoupené armádě zůstala kromě 19 pavilonů, sloužících k ubytování mužstva, nejdůležitější hospodářská zařízení: hlavní kotelna, strojovna, kuchyně, prádelna, všechny řemeslnické dílny a vodárna. Původní přísliby společného užívání provozních a technických zařízení se záhy změnilly na trvalý tlak vojenské správy, aby si léčebna zřídila vlastní životně důležité provozy. V zadním traktu divadla byla urychleně upravena zaměstnanecká kuchyně na kuchyni centrální, rekonstruovány dvě nízkotlaké kotelní, postaveny garáže a transformační stanice. Celá budova divadla byla využita pro vedení léčebny a správu. Ústavní kostel, který zůstal v zabrané části, byl odsvěcen a jeho vnitřní zařízení bylo rozvezeno do různých kostelů.

V době, kdy tři pětiny léčebny byly zabrány armádou, docházelo k přeplnění pavilonů a nemocní spali na nouzových lůžkách na chodbách i na matracích mezi lůžky ostatních pacientů. Tento stav trval až do roku 1956, kdy po rozhodnutí vlády ČSR došlo k dohodě mezi ministerstvy národní obrany a zdravotnictví, že část léčebny, přechodně používaná vojenskou správou, bude vrácena zdra-

votnictví. Předávání objektů začalo 20. září 1956 a ukončeno bylo až 1. listopadu 1964 předáním pavilonu č. 34. Pavilon č. 36 si však vojenská správa ponechala až do roku 1991. Skutečnost, že v areálu zdravotnického zařízení existoval výkonný vojenský útvar, odporovala všem mezinárodním konvencím. V roce 1960 byla schválena socialistická ústava a vytvořeno deset krajů, přičemž se hlavní město Praha stalo krajem jedenáctým, zároveň vznikl Ústav národního zdraví Národního výboru hlavního města Prahy a jeho součástí jako samostatné odborné zařízení se stala i léčebna v Bohnicích.

V následujících letech zápolila léčebna v Bohnicích i nadále s nedostatečným počtem lůžek. Zavinila to jednak potřeba rekonstrukcí pavilonů a jednak stále se zvyšující počet obyvatel hlavního města. Zásadní proměnu ústavu přinesly až společenské změny v roce 1989. V roce 1990 byl zrušen Ústav národního zdraví NV hlavního města Prahy a zřizovatelem léčebny se stalo Ministerstvo zdravotnictví. Od 1. ledna 1992 přešlo provozní financování léčebny na zdravotní pojišťovny. Systémově se léčebna změnila z rozpočtové na příspěvkovou organizaci, financovanou zdravotními pojišťovnami podle počtu ošetřovacích dnů pojištěných pacientů. Ministerstvo zdravotnictví zůstalo zřizovatelem léčebny a poskytuje jí dotace na stavbu, stroje a zařízení investičního charakteru. Opožděné platby ze strany zdravotních pojišťoven však přinesly léčebně nové problémy. Přesto zde v březnu 1991 zahájilo činnost ve své době první a dodnes funkční Centrum krizové intervence (CKI). Klienti se na ně obracejí buď telefonicky, nebo docházejí ambulantně. Po prvním kontaktu následuje poradenská činnost, ambulantní péče nebo krátká hospitalizace.

Rozhodnutím Ministerstva zdravotnictví ze dne 15. dubna 1999 byl stanoven zatím poslední název

léčebny „**Psychiatrická léčebna Bohnice**“ se sídlem v Ústavní ulici č. 91, 18102 Praha 8-Bohnice.

Ústav je nejen vysoce kvalitním zdravotnickým zařízením, ale i významným vědeckým střediskem – **od roku 1955 klinickou základnou pro doškolování lékařů a od roku 1961 sídlem Výzkumného ústavu psychiatrického, dnešního Psychiatrického centra 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy.**

Od rozhodnutí vybudovat areál Psychiatrické léčebny Bohnice do dnešních dnů uplynulo více než sto let. Za tak dlouhou dobu se zcela změnily léčebné metody, přístup k pacientům i náhled široké veřejnosti na úlohu bohnického „blázince“. Divadlo i park léčebny jsou od roku 1991 dějištěm festivalů, které se ukázaly být z hlediska zviditelnění a propagace léčebny velmi efektivními a snížily tabuizaci donedávna proslulého pojmu „Bohnice“. Obě kulturní akce – na jaře organizovaný dvoudenní hudebně-divadelní festival **Mezi ploty** a podzimní jednodenní hudební festival **Babí léto** se již staly tradicí a mezi mladými lidmi pojmem.

V Psychiatrické léčebně se také konají výstavy výtvarných prací, zejména pacientů, ale i zaměstnanců nebo profesionálních výtvarníků – **galerie U Lékárnicka.**

Více www.plbohnice.cz

[www.facebook.com/Prague-](https://www.facebook.com/Prague-Czech-Republic/galerie-U-lekarnika)

[Czech-Republic/galerie-U-lekarnika](https://www.facebook.com/Prague-Czech-Republic/galerie-U-lekarnika)

Literatura

1. Bronzová D. Praha 8 křížem krážem, MILPO Media, 2008.
2. Heveroch A. Zemské ústavy pro choromyslné v Čechách r. v. 1926
3. Hruška O. Pamětní kniha duchovní správy kr. čes. zem. ústavu pro choromyslné v Bohnicích 1909–1933.
4. Tichý J. Historie bohnické psychiatrie v letech 1903–1972.
5. Tichý J. Historie bohnické léčebny v letech 1903–2005.

Článek doručen redakci: 25. 2. 2011

Článek přijat k publikaci: 14. 3. 2011

Mgr. Jan Pomykacz

Psychiatrická léčebna Bohnice –
ústavní lékárna

Ústavní ul. 91, 181 02 Praha 8-Bohnice
pomykacz@plbohnice.cz

